

יומא יד ADDENDUM

סנדק

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת יומא דף יד עמוד ב

פייס השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו. [1] פי' כי הקטרת מעשרת כדכתיב ברכ' ה' חילו, ולפיכך מי שהקטיר פעם אחת אינו נכנס בפייס פעם אחרת עד שיקטירו כל הכהנים וכדאמרינן (לק' כ"ו א') מעולם לא שנה בה אדם, [2] ויש אומרים שלא שנה בה ממש, כי הכהנים היו מרובים כנגד כל הקטרה והקטרה, וזה רחוק, [3] והנכון שלא הוצרך לשנות בה, אי נמי שלא שנה בה עד שהקטירו כל הכהנים, ופעמים שמת קודם לכן ולא שנה כלל, ומיהו דוקא בקטורת עבודת שחרית בעינן חדשים לבקרים, אבל בין הערבים אף מי שהקטיר שחרית חוזר ומפיס בו ערבית, וכן מוכח במסכת מנחות (נ' א') וכ"כ בתוספות +א"ה, עי' בדברי רבינו לק' כ"ו א' ד"ה ולמאי+.

2. שו"ע יורה דעה - סימן רסה

(יא) נוהגין לעשות כסא לאליהו, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו: הגה - ונוהגין להדר אחר מצוה זו, להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' דמילה). ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם ר"פ), ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת: חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ). ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר באיש, משום דהוי כפריצות. ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בית הכנסת, ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק (שם בשם מוהר"ם). אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה (כן עשה מהרי"ל). נהגו המוהלים להתפלל ביום המילה, שנאמר: רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם (תהילים קמט, ו) (ד"ע):

3. ערוך השולחן יורה דעה סימן רסה סעיף לה

עוד כתב דאין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר לאיש משום דהוה כפריצות ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בהכ"נ ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק אבל האיש יכול לעשות הכל בלא האשה עכ"ל ואצלינו אין המנהג כן דלהסנדק אין האשה עוזרת כלל רק זהו כיבוד אחר שכשמביאים התינוק לבית המילה באות נשים עם התינוק ועומדות על פתח החדר שמוהלין בו ואשה מחזקת התינוק בכר או כסת ובעלה לוקח מידה או בחור ובתולה והוא מוליכו למקום הכסא של אליהו וקורין לזה קוואט"ר ויראה לי שזהו מלשון קטרת דאמרינן בכריתות [ו' ב] מה לשון קטרת דבר שקוטר ועולה ופירש"י קוטר שמתמר ועולה כמקל ע"ש וכיון שנתבאר שהמילה היא כקטרת לכן נקרא זה שמקרב התינוק אל המילה שמקרבו להקטרת וע"פ שינוי הלשונית נתחלף בין קוטר בחד וי"ו לקוואט"ר בשני ווי"ן ודע שהמנהג אצלינו שמהקוואט"ר מקבל אחד ומוסר לאחר ואחר לאחר עד שמוסרין להמניחו על הכסא של אליהו ואח"כ בא אביו או שמכבד לאחר במקומו ומוסרו להסנדק ואני חושש בזה ממה שאמרו חז"ל בעירובין [צ"ז ב] על המשנה דתינוק שילדתו אמו בשדה מוסרו לחבירו וחבירו לחבירו אפילו הן מאה ואומר שם אע"ג דקשה ליה ידא להתינוק במה שמוסרים זל"ז אפילו הכי משום שבת א"א בענין אחר ע"ש וכיון דקשה ליה להתינוק למה נעשה כן אך קשה לבטל המנהג שכולם רוצין לזכות באחיזה של מצוה ושומר וכו':

4. ספר שערי תשובה - סימן תקנא

(ומ"ש ביו"ד סי' רס"ה דהוי כמקטיר קטורת עיין בתשו' נ"ב סימן כ"ו שכתב ליישב דלא תיקשי על מ"ש מהרי"ל שאין ליתן לסנדק א' שני בניו מטעם זה דלמא יש קפידא על הסנדק ולא ע"י המוהל שאם רגלי הסנדק הם כמזבח הקטורת א"כ המוהל הוא המקטיר הקטורת כו' ע"ש. ולכאורה קשה אהא גופא דסנדק שדומה למזבח מה"ת לומר שלא ישנה בו לפי שמעשרת דלא אשכחן הכי אלא גבי מקטיר ויליף לה מדכתיב ישימו קטורה כו' ומ"מ יש סמך לזה ממ"ש ביומא דף מ"ג ר"י אומר לא היה פייס למחתה כו' ס"ד כיון דלא שכיח אומעטרא נתקן לה פייס בפ"ע כו' אלמא דאף המחיתה שנותנין עליו הקטורת מעטרא ג"כ כמו הנותן הקטורת)

5. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף יז עמוד ב

כתב הרמ"א בהלכות מילה [יור"ד רסה סי"א] ויפה כח הסנדק מכח המוהל וכו' דכל סנדק הוא כמקטיר קטורת ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת.

והגר"א תמה על הרמ"א וכתב שהם דברים שאין להם שחר. והקשה שם מה שהקשה. וכן תמהו באחרונים על דברי הרמ"א מכמה צדדים.

ולכאורה עוד יש לתמוה דהנה לגבי קטורת קי"ל דבשבעת הימים כהן גדול מקטיר הקטורת כיון דשייך לו הרי לנו דבדבר שהוא בעלים עליו אין צריך ליתנו לאחר אף על פי שזה דבר חשוב ביותר. ורק כשהנדון הוא שהכהנים מקטירים אז כיון דזה דבר ששייך לכלל שבט הכהונה מסתברא מילתא דמשום כך קבעו חז"ל שבהקטרת הקטורת יתנו לחדשים כדי שיהא בזה לכולם והרי שייך הוא לכולם מפני כיבודו החשוב, **אבל היכא דשייך לאחד ודאי יכול להקטיר כמה פעמים ובזה ודאי שלו הוא. וא"כ לפ"ז באם המכניס את בנו לבריתו של א"א הרי האב הוא כאן הבעלים על המילה והוא לעצמו ודאי יכול לכבד עצמו בסנדק כל כמה שירצה א"כ מה"ת לא יהא לו זכות לכבד אחרים כמה פעמים דהרי הוא דבר ששייך לו והמנהג שכתב הרמ"א תמוה הוא ביותר.**

ועוד שכ"כ הנוב"י קמא יור"ד פ"ו שכתב שהמנהג בפולין הוא ההיפך ונותנין הסנדקאות לעולם לרב העיר.

והיה נראה דגם הרמ"א ס"ל דמה"ד אין שום מניעה מצד האב ליתן כמה פעמים לסנדק אחד. ורק בא בזה המנהג לומר כמה חשוב הוא כח הסנדק ובזה הרי פתח דיפה כח הסנדק מכח המוהל. ולעולם לולי שהיה בעלים לא היה נותן כמה פעמים לאותו אדם. ולכן מפני חשיבות לא כיבד אפילו הבעלים כמה פעמים סנדק אדם אחד שלא יבוא לזלזל בזה וצ"ע.

6. תורת חיים מסכת סנהדרין דף פט עמוד ב

מיד והאלקים נסה את אברהם. משמע דמעשה העקדה מיד אחר דבריו של שטן הוה וכן משמע ממה שנאמר ויהי אחר הדברים האלה דכ"מ שנאמר אחר סמוך ותימה דמדקאמר שטן מכל סעודה שעשה לא היה לו להקריב תור חד משמע דמיד אחר הסעודה הוה אמר הכי וסעודה ביום הגמל את יצחק הוה ובשעת העקדה כבר היה בן שלשים ושבע שנים.

אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו. לפי שקטרג עליו על שלא הקריב שום קרבן מסעודת בנו לכך השיב לו שאפילו אם יאמר לו זבח את בנך עצמו לשם קרבן מיד זובחו ובסמוך נמי דאמר ליה יצחק לישמעאל ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך וכו' לפי שהמילה כקרבן יחשב כדמשמע במדרש רבה ריש פ' וירא ר' לוי פתח ושור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה' אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה ולכך בשעה שמל אברהם ילידי ביתו והעמיד גבעת ערלות והתליעו עלה ריחן לפני הקב"ה כעולה שהוא כליל לאישים כדאיתא במדרש רבה סוף פרשת לך ומהאי טעמא נראה מה שמלין בבית הכנסת בצפון לפי שהעולה שחיתטה בצפון והיינו דאמר ליה באבר אחד שנעשה בך קרבן אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לשם קרבן אני זובח. **וכיון שהילד הנימול נחשב כקרבן כך רגלי הסנדק שמלין עליהן חשוב כמזבח כמ"ש בהדיא מהרי"ל ז"ל בהלכות מילה ונראה דלכך נוהגין ליתן כוס יין של ברכה לשתות לסנדק ואין נותנין אותו לתינוק כדרך שנוהגין בכוס יין של קדוש לפי שהעולה טעונה נסכים שהיו מנסכים יין על גבי המזבח בשעת ההקרבה וכיון שהילד דומה לקרבן עולה והסנדק דומה למזבח לכך נותנין כוס יין של ברכה בגרונו של סנדק דהוה ליה כמנסך יין על גבי המזבח.**

וכי האי גונא איתא בפרק בא לו אמר ר' ברכיה הרוצה שינסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין שנאמר אליכם אישים אקרא נראה דלכך נקט לישנא דימלא גרונו יין ולא קאמר ישקה ת"ח יין לפי שהיין שהיו מנסכים על גבי המזבח היו נותנין בתוך הספל שהיה על גבי המזבח והיה בו נקב כמין חוטמין כדאיתא סוף פרק לולב וערבה ואותו נקב עשוי כגרון של אדם ומשם יורד לשיתין וקאמר ריש לקיש התם בזמן שמנסכין פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר שכן לה' ופירש"י ז"ל שפוקקין את הנקב שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע ואיתא נמי התם שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוני' שבע לכך נקט ימלא גרונו של ת"ח יין פי' תחת גרונו של מזבח וה"ל כמנסך יין על גבי המזבח וה"נ כשנותנין כוס של ברכת היין בגרונו של סנדק הוה ליה כמנסך יין על גבי המזבח מאחר שהסנדק חשוב כמזבח.

ומהאי נראה דדוקא הסנדק המחזיק את הולד בשעת המילה על ברכיו הוא יחזיקו ג"כ בשעת ברכה וישתה מן הכוס של יין ודלא כאותן שנוטלין את הילד מן הסנדק לאחר שנימול ונותנין אותו לאדם אחר להחזיקו בשעת ברכה והוא שותה כוס של ברכה דאיהו לאו מזבח יחשב ומה לו לשתות כוס של ברכה זו והיינו

דכתיב ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין ואיתא במדרש שרמזו לו על המנחות והנסכים לפי שאברהם נביא וחכם הוה והוציא לו לחם לאכול ויין לשתות והוה ליה כאלו הביא מנחות ונסכים שנאמר אליכם אישים אקרא.

עוד נראה כיון דילד הנימול כקרבן הוא לכך האב והמוהל כשמברכין צריכין לעמוד כמו שכתב בשו"ע טור י"ד סימן רס"ה דהמוהל ככהן המקריב הוא וכהן העובד מיושב באזהרה מדכתיב לעמוד ולשרת כדאמרינן בסוף פרק הנשרפין והאב נמי כיון שמביא קרבן צריך לעמוד שם כדאיתא בספרי תשמרו שיהו כהנים ליום וישראלים עומדין על גביו מכאן למדו ותקנו מעמדות.

7. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנה

...ונ"ל שיש לזה שורש ויסוד עפ"י מ"ש מהרי"ל ריש הלכות מילה בשם ר' פרץ כי הוא כמו מקטיר קטורת ומתעשר ולכן לא יכבד ב' פעמים לאיש א' מצות סנדקאות כמו קטורת שלא שנה אדם בה, וכתב שם שהסנדק הוא היותר גדול שבכולן ושלכן נהג מהרי"ל לטבול בו ביום ע"ש שהפליג. והנה ראיתי בנב"י [מה"ק חיו"ד] סי' פ"ו דוחה דברי ר' פרץ כלאחר יד ומחא לי' אמוחי, לכן אראה להשיב על כל דברי הגאון ז"ל במחילת כבודו כי תורה היא, ובשגם כי יצאתי להצדיק הצדיק דמעיקרא:

הנה מה שדחק להביא עצות מרחוק מילקוט שמעוני סוף לך לך שעלה ריח הערלות לפני הקב"ה כריח עולה וקטורת, ובאמת דברי המדרש בזה הם רק גוזמא בעלמא, אבל אני מצאתי מפורש יותר והוא ריש פ' וירא ברבה וז"ל, ר' יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי אר"י מה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה, ר' לוי פתח שור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה', אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי עאכ"ו עכ"ל. ונראה פשוט דאותו ק"ו בעצמו יאמר אקרא ישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחך ברך ה' חילו [דברים ל"ג י'] ומה זה שלא הקטיר אלא קטרת לשמי יברך ה' חילו, זה שנימול לשמי [עאכ"ו] ועיין ביפ"ת שם שייכות המילה לקרבנות, ומה צורך ראיה לזה הלא מקריב נפשו לה' ובמס' גיטין [נ"ז ע"ב] אמרו חז"ל כי עליך הורגנו כל היום זה מילה שניתנה בשמיני, פרש"י דהרבה מתים על ידי זה, נמצא שלפע"ד הוא קל וחומר גמור מדאורייתא שכל שימצא בקרבנות ימצא במילה עכ"פ. ועוד ממקומו הוא מוכרע, שהרי כתיב כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפיך וגו' ופירש"י ברייתך הוא ברית מילה, ועל יורו משפטיך פירש"י ראויין הם לכך, פירוש על ששמרו ברייתך ע"כ בשכר זאת זכו לכל האמור בקרא והיינו קטורת שע"ז ברך ה' חילו, א"כ הרי קמן בזכות ששמרו ברית מילה במדבר זכו כל השבט לעולם להיות מקטירי קטורת המעשרת, א"כ מיני' ילפינן לכל העוסק במצות מילה שהוא כקטורת ומעשרת אותו עכ"פ, והא דלא מייתי המדרש פסוק זה, משום דאטו כי רוכלא לחשוב והיפ"ת יהיב טעמא במאי פליגי הני אמוראי מר מייתי מהך קרא ומר מהכא ולעולם ק"ו זה אמת ברור הוא:

ומ"ש הגאון בנב"י ממנהג כמה ק"ק שהרב אב"ד הוא הסנדק, תמהתי על הגאון מה בכך הלא חדשים לקטורת [יומא כ"ו ע"א] לבר מכהן הגדול שמקטיר [ומקריב] חלק בראש, [שם י"ד ע"א], והכי נמי הרב אב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ושונה, ומה שכתב שהר"פ דימה לנותן מתנותיו לכהן אחד [עירובין ס"ג ע"א], דבר גדול דבר הנב"י וראוי למי שאמרו, אבל ראיתי נוהגים שהאב בעצמו אינו סנדק ב' פעמים בבנו ומ"ט לזה, וכי לא יעכב הכהן תרומותיו והלוי מעשרותיו לעצמו, גם צלע"ג במ"ש דסנדק לא שכיחא משא"כ מוהל, וקשה אטו בשכיחא ולא שכיחא תליא מילתא, רק מסברא מוקמינן קרא בלא שכיחא אבל אין הטעם משום לא שכיחא וכיון דמילה עדיף כמו קטורת מה בכך שהוא שכיחא, ומ"ש תוס' ישנים ביומא [שם, ד"ה עולה] נגד רש"י, היינו שיטת תוס' מנחות נ' ע"א ד"ה דלא שכיחא ונעלם מתי"ט וברכת הזבח שם במנחות, אמנם ברכת הזבח השיג שיטת תוס' ישנים מסברא דנפשי' ודחהו בקושיא עצומה אין בידי לישבה, דהרי יכולים להתעשר ע"י עולות ומ"ט הקפידו על חדשים לקטורת והיא קושיא עצומה על שיטת תוס' ישנים:

ובעזה"י עלה ברעיוני ליישב כל זה וגם מה שהקשה עוד מ"ט לא מקפידין אמהלים ג"כ אחדשים, בשום לב על חכמי בני ישראל לא חשו על מצות ה' להיות כל א' זוכה באיברים ופדרים ושחיטה וזריקה והיו מפיסים ושונים, ואילו בעשירות הקפידו שלא ישנו בה וכי היה ממונם חביב עליהם ממצות ה'. תו קש"י, וכי מה להם להתחכם על הגורל הלא בחיק יוטל הגורל ומה! כל משפטו ומה! גם בביתו נאווה קודש, ואם הוא ית' רוצה בשמושו של פלוני אשר יבחר בו הוא הקדוש להקטיר ולשנות אפילו כמה פעמים ובהדי כבשי דרחמנא למה להו. ונ"ל בהקדים איזה הקדמות מבוארים, א' מאחז"ל [מו"ק כ"ח ע"א] בני חיי ומזוני לאו בזכותא תלי' מילתא כי אם

במזל, וצ"ל דהקטרת קטורת המעשר היא כמו זכות גדול שמשנתנה המזל על ידו כמ"ש תוס' בשבת קנ"ו ע"א [ד"ה אין], ב' אפילו עשיר גדול כר' אלעזר בן חרסום [יומא ל"ה ע"ב] נמי צריך לקטורת כי אולי עפ"י מזל ירד הגלגל משא"כ על ידי ברכתו של מרע"ה יברך ה' חילו לעד. ג' אעפ"י שראינו כמה שזכו במצוה זו ולא העדיפו, אין זה מכחיש ברכתו של מרע"ה כי אולי חטא גורם, ואילו לא זכה במצוה זו היה מתסר ביסורים, ועכשיו שזכה לעושר ע"י מצוה זו לקחו ממנו עשירו בדין חלף יסורי גופו. הנה כי כן אומר כך, דודאי בכל הקרבנות שייך לומר מה' כל משפטו ואם ה' חפץ בו מה אכפת לך, משא"כ קטורת דמעשרת אפשר ה' לא חפץ בזה רק באידך אלא שהיה קשה יום ומזל לחם כנגדו שלא יתעשר ואין זכות גדול כל כך לשדד מזל דמזונות, בשלמא אי כבר היה מקטיר קטורת והיה (מברך) [מתברך] בברכתו של מרע"ה ברך ה' חילו, אזי היה משדד המזל, אבל לזכות ע"י גורל לברכה זו, אין זכותו גדול כ"כ ללחום נגד מזלו, ואפילו ראינו בו שהוא עשיר מופלג מ"מ אפשר שהמזל לוחם נגדו ע"ד שכתבתי למעלה, ואידך הזוכה בו כמה פעמים ה' לא חפץ בו אלא דקם לי' שעתי', ואפילו אם הוא עני כבר כתבתי לעיל דמ"מ אפשר דקם לי' שעתי', וכיון שאין ראייה מגורל כי ה' חפץ בו על כן עלינו להתחכם ולומר חדשים לקטורת באו והפיסו, כי קרוב לודאי אותן שלא זכו עדיין המה קשי יום ועלינו לרפאות שברם ע"י מקטיר קטורת, וא"ש דברי חז"ל, ומעתה כל דברי רבינו פרץ קיימים, כי בודאי המילה היא יותר מהקרבנות ובכללם הקטורת והיא מעשרת בלי ספק, הנה כי כן במוהל אין שום קפידא שלא ימול ב' פעמים כדי שיזכה גם אידך לשדד מזלו, זה אינו דהא האי מאן דבמאדים מוהלא הוי [שבת קנ"ו ע"א], אע"ג דאמרינן התם או גנבא או מוהל או אומנא, ע"כ הכי פירושא דבמאדים גופי' איכא הטיות שבו יהיה זה גנב דוקא וזה מוהל דוקא וזה טבחה דוקא, דאלת"ה הא דאיתא התם רב נחמן דאמרי כלדאי דיהי' גנבא מדוע לא נעשה מוהל, ועוד שהרי היה ת"ח וא"ל אביי לרבה התם מר נמי עניש וקטיל וא"כ מ"ט עלתה ביה בר"נ דפסקיה [לקיבור] [לקיבורא] בשיניה כמבואר שם /שבת/ קנ"ו ע"ב, אלא ע"כ דמאן דמזלי' למהוי גנבא אי אפשר להיות מוהלא או איפכא, וא"כ מאן דמזלי' למהוי מוהלא ודימוס נימוס היא זו שהמוהל מתעשר א"כ הרי כל המוהלים נולדים במזל מעשיר ואין לנו להדר אחר מוהל אחר שזה כבר זכה לברכה זו מיום הוולדו, משא"כ סנדק ראוי לנו לבקש איצטדקאות להוציא כל איש ישראל מממשלת המזל לכן יבקש חדשים. אמנם מה שהפליג רבינו פרץ שהסנדק הוא יותר מכולם, לא ידענא מ"ט ודין להיות הנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה כדאיתא ספ"ק דמכות [ה' ע"ב], אבל להיות יותר מהם לא שמענו, וע"כ צריכין אנו לדברי אגדה להיות מחזיק הנימול בין ברכיו מקום המילה ה"ל כמו אבר מחזיק אבר ואין להאריך בזה, מ"מ יצא ר' פרץ זכאי בדינו וכל דבריו שרירים...

8. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנט

שנית להנ"ל: יען וביען ראה ראיתי איזה מהשגות על תשובתי הקודמת אשר צדק בהוא מעלתו מפני קוצר דברי ולא פרשתי שיחתי יפה, ע"כ מחק החיוב עלי לברר דברי כשמלה ולבארם היטב ובתוספת מרובה על העיקור כי אין בית המדרש בלא חידוש, וה' יעורני ויורני נפלאות מתורתו:

תחילת דברי היה לעמוד לימין צדקו של ר' פרץ וצ"ל שאמר שבית מילה מעשיר קטורת, ואמרת כי יצא לו זה מדרש רבה פ' וירא שאמר מזבח אדמה תעשה לי וכו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך, וכן הא דכתיב וירד מעשות החטאת וגו' ושם נאמר וישא ידיו אל העם ויברכם, א"כ מ"ש זה שמל עצמו לשמי שאהיה נגלה עליו לברכך, אלו הם תוכן דברי המדרש בקיצור. והנה אין כוונת זאת הברכה האמורה כאן בברך ה' חילו דקטורת שאחז"ל [יומא כ"ו ע"א] דהתם חילו והכא כתיב ברכה סתמא, ואפילו בברכת כהנים אחז"ל לחד דיעה בירכך בממון והוא במחלוקת רב בילקוט [שאל], מ"מ אפילו למאן דס"ל הכי ע"כ אינו ענין לעושר האמור בקטורת, דא"כ הרי שכיחי עושר טובא לכהנים ולעם הקהל ע"י ברכת כהנים ומתברכים בין במקדש ובין בגבולים ומאי אולמי' חדשים לקטורת [יומא שם]. אבל יהי' הפירוש אך שיהי'. לא באתי אלא ללמוד מהמדרש הזה דמילה שהיא שפיכת דם עצמו או בנו. הוא חביב מהקרבו. ולכן מסתברא לי' להמדרש שאותה הברכה הבאה לרגלי חטאת עולה ושלמים הכל יהיה במילה ג"כ, ואמרת אני עם לבי ה"ה אותה הברכה הבאה עם הקטורת היינו העושר היא תבוא ג"כ לרגלי המילה ועל זה סמך ר' פרץ להצריך חדשים למילה כמו לקטורת, ואעפ"י שלא נמצא זה מבואר בש"ס, הלא כמה דברים אנו נוהגין עפ"י ספרים חצונים אפילו נגד הש"ס כמ"ש תוס' פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל, וכן הוא שיליה מס' מגילה [ל"א ע"ב ד"ה ראש חדש], מ"כ"ש כשאין הש"ס מנגדו, וכתב מג"א סי' תר"צ סקכ"ב בשם מה' איזיק שטיין בביאורי סמ"ג אפילו רוב דיעות ס"ל לאיסור והתלמוד מסייע להו והמנהג בנוי ע"פ פסיקתא וספרים חצונים, הרי זה עוקר הלכה אם נתקן עפ"י ותיקין, יע"ש. והמנהג הזה מתוקן עפ"י ותיקן וחסיד ר' פרץ והוא עפ"י מדרש רבה מק"ו גמור לא מגומא בעלמא, ואינו נגד התלמוד, א"כ בכל אחר דנהוג הכי חלילה לנו לשנות מנהגם. אמנם מה שכתב מג"א עוד שם בשם מהרי"ק דבכל מנהג אפי' יש בו צד איסור אין לבטלו, אין אנו שומעין לו, דכבר דחה ליה פר"ח במנהגי איסור שלו סי' יו"ד בראיות ברורות. ונחזור להנ"ל, דע"כ מציאתי מפורש יותר מ"ש הגאון בנב"י. וראיתי למכ"ת שהקשה על המדרש, א"כ נימא כל המתענה וממעט חלבו ודמו מתעשר ומתברך לכאורה דברי מעלתו תמהים, א' אין הכי נמי, עיין מה שכתב טו"ז בא"ח סימן תקס"ב ס"ק ח' ע"ש, ועוד, אלו ראינו מפורש שהמתענה מתרושש מ"מ וכי משום קושיא ופירכא נדחה דברי המדרש. אבל אני אפרש כוונת קושיא מכ"ת נ"י, לפי מה שאעלה שראוי להסתיר ולהתנאות ביום המילה, א"כ ה"ה ביום תענית ויהיה מצוה להתנאות בד' צומות, והוא התול ושחוק, אבל אומר לו אחז"ל הוקר רגליך מבית רעיק בחטאות ואשמות יענין חגיגה ז' ע"א, וכל המתענה על חטא הרי הוא כחטאות ואשמות ואם הוא מכפר ע"י סיגופו אינו מרוצה לפני ה', וכן הוא מפורש בקרא וכריה ז' על הצומות הארבעה, ואיך יעשרהו המלך עושר גדול והוא שלא לרצון לפניו ודיו שיכפר לו עון אשר חטא ולשמחה מה זו עושה חטא בל יתגאה, ואם מתענה נדבה בלי שום חטא שקדם לו הרי הוא מתחייב בנפשו על שציער עצמו [כתענית י"א ע"א] ולא מחשב כעולה וקורבן, אמנם יום א' הוא לה' פי' ה' הוא ציוה הוא יהי"כ והרי מיעט חלבו ודמו כמו מילה אשר נעשה עפ"י ה' והרי הוא באמת מחכים ומעשיר ואנו שמחים בו ומכבדים ומסתפרים בו, ומה אאריך ואני תמה איך הוציא קושיא זו מפיו ומבין אצבעות ידיו. וצריך אני לפרש האי חטאת דכתיב גבי וירד מעשות [ויקרא ט' כ"ב] היינו חטאת הציבור ולא על זה נאמר הוקר רגליך, והוא מבואר:

הנה כתבתי בכתבי הראשון, מיני' ילפינן לכל העוסק במצות מילה שהוא קטורת ומעשרת, וכונתי דאפילו הסנדק נמי, חיי ראשי כי זה היה לי פשוט יותר מביעא בכוחה על כן נמנעתי מלפרש, והוא כי יחידותי תמוכים על משנה ספ"ק דמכות [ה' ע"ב] דיליף ר"ע ק"ו מעדים זוממין דהנטפל לעושי מצוה נותנים לו שכר כעושי

מצוה, ולא אחרוב שיאמר אדם על זה שהוא רק דרש אגדתו ואינו מוכן כפשוטו אבל לדעתו הוא אמת נכון וברור, ודקיי"ל כ"ע בהא יעיינ בתי"ט שם, וא"כ יפה אמרתי. אלא שראיתי מכת"ה הוסיף בקושיתו א"כ העושה האומל ג"כ והרוקח ג"כ יתעשר לא ידעתי מה קשיא לו, אם נביח שגם אלו נקראים נטפלים לעושי מצוה א"כ ה"נ שמתעשרים בלי ספק, ובתנאי שיהיה עושה האומל עושה בחנם והרוקחים היינו של בית אבטינס עושים בחנם היו מתעשרים ג"כ, אבל באמת לע"ד לא מקרי נטפל לעושי מצוה אלא בשעת עשיית מצוה ממש שאז בא השכר, לא מקודם לכן אפילו כרגע, וכמו שכתב רשב"א ריש פרק ראד"מ שאין למצוה אלא מקומה ושעתה כעין שאחז"ל [סוטה כ"א ע"א] בעידנא דעסיק בה מגינא, ומסברא דיו לבא מן הדיו להיות נכדון, מהיכי קמיייתין לי מעדים זוממין, הא התם נמי אפילו השוכר עדי שקרים פטור הוא מדיני אדם [כב"ק נ"ה סע"ב] ואינו משתלם כעוברי עבירה, מכ"ש הנטפל בעלמא ומסייעם ומלמדם, ולא נקרא נטפל אלא השלישי שהוא מעיד עמהם בשעת מעשה בב"ה וה"נ בעושי מצוה, ויצאו מתקני האומל ואנשי בית אבטינס ונכנס הסנדק להיות מסייע שיש בו ממש בשעת עשיית המצוה ממש:

ונקל הוא ליישב מה שהקשתי בכתבי הראשון דעכ"פ מ"ט הפליג ר"פ בשכר הסנדק יותר מבמוהל, ואחדש בזה רק סברא א', והוא, דודאי על הסנדק שייך לומר שהוא מסייע להמוהל בשעת המצוה ונטפל לו, דבלי ספק שכשהיה התינוק מונח על השולחן או כסא ומטה לא היה נוח להמול כל כך כמו שהוא ע"י תפיסת הסנדק אותו. אמנם במה שנעשו רגלי הסנדק כעין מזבח, לזה לא יקרא המוהל מסייע או נטפל כלל, אעפ"י שאילו לא היה הוא מוהל לא היה רגליו מזבח מ"מ לא בשביל זה יאמר עליו שהוא נטפל לו בזה, ועוד אי נמי לא רצה למול והסנדק מוכן להיות מזבח ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו, נמצא דהסנדק תרתי אית ביה, חדא שהוא כמזבח, ועוד שהוא כמקריב ע"י שננטפל לו, משא"כ המוהל לית בי' אלא חדא לכן הפליג ר' פרץ בשכר הסנדק יותר מבמוהל, ודבר נכון הוא בעה"י...

ואידי דאירי מהודענא לי כי כתבתי שם [ח"מ סי' שפ"ב] בגליון ש"ע שלי אמ"ש רמ"א דהמל בנו של אחר וקדם אחר ומל אינו משלם לו מאומה משום שלא זכה זה המוהל, כתבתי שם על הגליון, דוקא אם רק כבוד אבי הבן, אבל עשאו שליח ממש משלם עשרה זהובים לאבי הבן, וכונתו בזה לפ"מ"ש פלתי סי' כ"ה [סק"ג] לדחות דברי הש"ך סי' שפ"ב הנ"ל שהאב לא יתן לאחר להמולו עפ"י קול הד"מ ב"ד סי' רס"ד דהא בכל התורה שלוחו כמותו, והוא בפלתי הרבה להביא ראיה דהא עיקור /עיקר/ שליחות מתרומה ילפינן אע"ג דמ"ע להרים, וכן בב"ק ק"י ע"א מבואר דכהן טהור עושה שליח להקריב עבורו, ועוד אי לאו מסברא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין איהו אמיתא יש שליח לדבר עבירה ונענש המשלח, ומדה טובה מרובה מכ"ש שיהיה שכר להמשלח את שליח לעשות מצוה בחריקאן, ע"כ העלה הנ"ל דכשעשאו שליח למול הרי הוא כאילו מל בעצמו, אבל אי אמר לו שמכבדו בדרך כיבוד ולא כשליח, זהו לא יתכן דלא נעשה שלוחו יע"ש, וא"כ לפ"ד לפע"ד לענין תשלומין אי האב שלחו ובא זה וקדים ומל שלא בשליחות האב אפילו ענה השליח אמן, מ"מ לא מבעיא אם האב לא ענה אמן ע"כ צריך לשלם להאב עשרה זהובים דאילו היה שלוחו מל היה כאילו עשאו הוא ועכשיו שזה מל ואינו שלוחו אין המצוה של האב ומה שענה שלוחו אמן לא מהני לי' להאב מדי דלעניית אמן לא עשאו שליח וא"כ צריך לשלם לאבי הבן עשרה זהובים, אלא אפילו ענה אמן נמי ישלם לו, דבשלמא גבי כיוסו דם או מילה של עצמו יכול לומר אילו ברכת אתה לא היית

אתה עונה אמן ועכשיו שענית אמן הרי שלמתיך מה שהפסדתיך, **משא"כ במל ע"י שליח הרי היה האב העונה והעושה דהיה עונה על ברכת השליח וגם ה"ל כאילו עשאו בעצמו נמצא הפסידו עכ"פ, ולפ"ז יצא לנו דין מחודש דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו, הכא אפשר מצוה בשלוחו יותר מבו דהכא העונה יותר מן המברך כמ"ש והעליתי לעיל וע"י שמשלח שליח הרי הוא מל ועונה ושכר שניהם בידו משא"כ כשהיה מל בעצמו, וצ"ע לדינא בכל זה כי הוא דבר חידוש ...**

מה שהקשתי מה ראו חכמי ישראל להקפיד על העושר, השיב מכ"ת נ"י עושר מילתא רבתא היא לעבודת ה' ידעתי גם ידעתי אם ברכת ה' היא תעשיר אזי לא יהיה העושר ההוא שמור לבעליו לרעתו ח"ו ומי סני לצדיקי דאכלי תרי עלמי ומי יסכל בזה, אבל קושייתי היא בהיפוך, דעכ"פ היה להם להקפיד גם על הקרבת שארי קרבנות, ואם לא יעשרו מה בכך וכי ח"ו יתנו עיניהם דוקא בממון, והיה להם לתקן בכל קרבנות חדשים לפייס עד שיזכה כל כהן וכהן בעולה ושלמים וחטאת וכו', ומ"ש שנוכל לפרש דמפני שהיא מעשרת ש"מ שהיא מצוה גדולה, גם נפשו יודעת שאין זה כלל במשמעות הש"ס, אלא אין דרכי לפלפל בגמגום וערעור לתלות ביו"ד קרת אבל אי יהיה כן במשמעות הש"ס קשיא טובא מה צורך לראיה שהיא מצוה גדולה מפני שמעשרת ולא מפני שמעצרת המגפה ויעמוד בין החיים ובין המתים [במדבר י"ז י"ג]. ועוד, מה ראה היא זו, הלא שלוח הקן קראו חז"ל מצוה קלה [חולין קמ"ב ע"א] וכתוב למען יאריכון ימיה. ועוד, מה היה להם לפלס אורח חיים והם אמרו [אבות פ"ב מ"א ע"ש] הוה רץ למצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. ויש לי להמציא לו תירוץ ביי"ט דמ"ק ט' ע"א בסופו פלס מעגל רגליך וע"ש וק"ל. גם מה שהרויח בזה תירוץ על קושיית ברכת הזבח דלכל מצוה יש לה שרש בפני עצמה, גם ממני לא נעלם זה אבל אין לנו עסק בנסתרות, וקושיית ברכת הזבח עצומה היא הפכתי בה והפכתי בה ולא עלה בידי תירוץ מרווח כאשר אותה נפשי. ומה שהחליט מכ"ת דע"כ קטורת מצוה רבה היא מפני שנעשה על מזבח פנימי ומזבח העולה היה בחוץ, אין בזה ספק דקטורת מצוה רבה היא בלי ספק, אבל מפני שנעשה על מזבח הפנימי אין ראיה, דאפיוך אנא עולה הוקטר על אש שלמעלה וקטורת על אש של הדיוט מהגחלים הנקחים ממערכה שניה של קטורת ומעולם לא ירד [אש] של מעלה לשרוף הקטורת, ומה שכתבו תוס' סוף חגיגה ד"ה ושאיין בו אלא עובי דינר וכו', דמשמע דמזבח הפנימי היה אש של מעלה, כבר כתב בפלתי סי' מ"ג ססק"ו גבי שיעור דינר זהב דטחול יע"ש, ובה' חולין שלי פרכתי כל דבריו והעליתי פירוש אחר לפע"ד אין כאן מקומו, מ"מ אמת דבפנים לא היה אש משמים. גם גמגומו במוהל שנולד במזל מעשיר, אמר מכ"ת נהי שנולד במזל שיהי מוהל מ"מ אינו מוכרח שיתנו לו למול זהו דבר המפליא השומע, והרי ר' נחמן ע"כ שלא ברצונו דחקו מזלו לגנוב, ומכ"ש שיהי כך במזלו שזה ימול ע"כ בנו של פלוני, ובאמת כאן ה' לו מקום לתפסני תפיסה מעליא ולומר, נהי שעפ"י המזל נעשה אדם מוהל, מ"מ איכא נמי מוהלים שלא במזל אלא מרצונם בחרו במצוה ההיא וכי מי שנולד בצדק א"א למול וא"כ הרי רז"ל הזהירו לת"ח להיות אומן בכתב שחיטה ומילה [חולין ט' ע"א] וכי כל ת"ח במאדים נולדו, וא"כ הרי איכא מוהלים דלאו במזל תליא ולהם ראוי שיעשרם ונושיעם וזה היה פקפוק הראוי...